[बे, स्वतंत्र मुस्लिम राज्य निर्मितीचे त्यांचे वेड किंवा संख्यांक शासक व बहुसंख्यांक प्रजा या असमतोलातून उस्मान अलींनी केली. निजामांच्या या व इतर पवित्र्यांतून हैदराबादचा प्रश्न सामोपचाराने सुटणारा नाही; आणि त्यासाठी निजामांनी विलिनीकरणावरून भारत सरकारशी चालवलेल्या वाटाघाटींचे दीर्घ गुऱ्हाळ खंडित करण्याची घाई सरदारांनी त्यांच्या सन्माना यव्यतिरिक्त, पत्र

लोककलेची पताका!

मृदुला दामले

ा जर कोणी विचारलं की, या पृथ्वीवरील अनेक देशांमधील झा सगळ्यांत आवडता देश कोणता? तर क्षणात मी उत्तर 'माझा भारत'! विविध अंगांनी परिपूर्ण, भौगोलिकदृष्ट्याही वरदहस्त लाभलेला, संतांची परंपरा असलेला, विविध धर्म, भाषा असूनही एकात्मतेचे दर्शन घडवणारा आणि अनेक माहेरघर असणारा भारत!

ा या भारतीय संस्कृतीचं, कलेचं दर्शन अमेरिकेत अनेक वर्षे

मुंबईचे स्पिरिट!

केत 'देख तेरी मुंबई' ही थीम लोकनृत्याद्वारे सादर ना निर्मलने मुंबईला ज्या मुंबादेवीमुळे नाव मिळाले, त्या । गोंधळ दाखवला. लोकल, दहीहंडी, गणेशोत्सव, नृत्य, बॉलीवूडपासूक कापडगिरण्यांपर्यंत सर्व मुंबई या नृत्यांतून उभी राहिली. गणपती उत्सव दाखविताना लेझिम, घंटा इ. च्या नादावर मिरवणूक दाखविली गेली. २६ २००५ चे पावसाचे थैमान, त्यात मुंबईकरांची झालेली लपट आणि पुन्हा सावरून उभी राहिलेली मुंबई हे खूप कतेने दाखवण्यात आले आणि मुंबईकरांचे स्पिरिट काय याचेही दर्शन घडले!

क असणाऱ्या भारतीय लोकांना आणि त्याचबरोबर अमेरिकन ा घडविण्याचं उद्दिष्ट मनात बाळगून त्यासाठी अहोरात्र मेहनत निर्मल गोसावी. नृत्याची लहानपणापासूनच आवड असणारी वयाच्या आठव्या वर्षापासूनच 'भरतनाट्यम्'चे धडे गिरवू ।. १९८१ साली लोकनृत्य शिकली. तिचे गुरू होते रमेश सुप्रसिद्ध नृत्यगुरू पार्वतीकुमार यांचेही मार्गदर्शन तिला . अनेक शालेय आणि आंतरमहाविद्यालय स्पर्धांमधून तिने मिळवली. तिचा हा नृत्याविष्कार पाहूनच 'दुर्गा झाली गौरी' नाट्यात 'दुर्गा'ची प्रमुख भूमिका करण्यासाठी तिला पाचारण ात आले. नृत्य आणि अभिनय यांचे परिपूर्ण ज्ञान असलेल्या मधील अभिनय कौशल्य ओळखून प्रसिद्ध दिग्दर्शिका विजया यांनी तिला संगीत शाकुंतल (हिंदी) या नाटकात संधी दिली. हेंदू असोसिएशन'तर्फे सादर झालेल्या जयवन्त दळवी यांच्या या नाटकाच्या शंभरावर प्रयोगांमध्ये तिने भूमिका केली. नवर श्रीधर क्षीरसागर यांच्या 'स्त्री' या हिंदी मालिकेत तसेच धून 'ॲडफिल्म्स'मध्येही ती दिसली. पण हे सर्व करतानाच ट्यूट ऑफ सायन्स'मधून मायक्रोबायॉलॉजी हा विषय घेऊन सी ही पदवीही तिने संपादन केली.

८९ साली निर्मल कामत निर्मल शिरीष गोसावी झाली. जुलै . ला शिरीषला अमेरिकेत चांगली नोकरी मिळाल्याने ती ह कॅलिफोर्नियाला रवाना झाली. जुलै १९९९ मध्ये कॅलिफोर्नियातील सॅन होजे येथे बीएमएस म्हणजे बृहन्महाराष्ट्र मंडळाचे अधिवेशन होणार होते. त्यांच्यासाठी तिने 'खेळ मांडियेला' हा लोकनृत्यावर आधारित कार्यक्रम बसवला. त्यात दिंडी, भारूड, वासुदेव, जेजुरीचा खंडेराया या लोकनृत्यांसाठी नृत्यदिग्दर्शिका व कलाकार म्हणून काम पाहिले. हा कार्यक्रम लोकांना इतका आवडला की तिने लोकनृत्याचे वर्ग सुरू करावेत यासाठी लोकांनी आग्रहच धरला. प्रथम तिने ६ मुलींना घेऊन घरातच वर्ग सुरू केला. पुढे तिने 'नुपूर फोक डान्स ॲकॅडमी' ही संस्था सुरू केली.

तिने मुलींना शिकवतानाच लोकनृत्याच्या स्पर्धांमध्ये उतरण्यासाठी प्रोत्साहन दिले. तिच्या शिष्यांनी अनेक स्पर्धांमधून अनेक बक्षिसे पटकावली. सध्या तिच्याकडे वय वर्षे ६ पासून वय वर्षे ५० पर्यंतच्या शंभरजणी

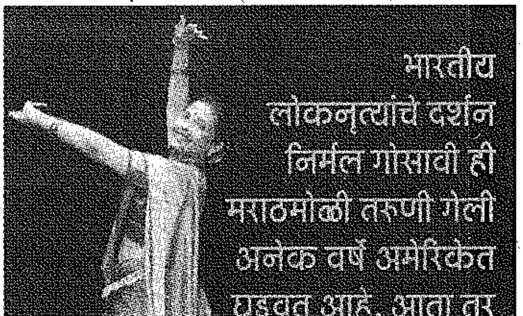

नृत्य शिकत आहेत. नृत्याचे वर्ग ती कूपर्टिनो व सॅन्टाक्लारा इथे घेते. दरवर्षी मे महिन्यात ती आपल्या विद्यार्थ्यांचा वार्षिक कार्यक्रम आयोजित करते. अशा या कार्यक्रमासाठी कूपर्टिनो सिटीची ग्रांटही तिने मिळविली.

ज्या वर्षी तिला ग्रांट मिळाली त्यावर्षी तिने भारतीय लोकनृत्यांचा आविष्कार दोन भागांत घडविला. पहिल्या भागात वेगवेगळ्या प्रदेशातील लोकनृत्ये सादर केली. आणि दुसऱ्या भागात अनेक राज्यांतील विविध सामाजिक व पारंपरिक चालीरीती तसेच निसर्ग व मानवी जीवन यांचा परस्परसंबंध दर्शविणारी लोकनृत्ये सादर केली.

आजवर तिने अनेक विषय सादर केले गेले. जसे : (१) व्हिलेज थीम— ग्रामीण भागातील लोकांचे जीवन, त्यांचे वेगळेपण, दैनंदिन कार्यक्रम इ. नृत्याविष्कारातून दाखविले गेले. (२) फेस्टिवल थीम — भारतात साजऱ्या केल्या जाणाऱ्या अनेक सणांचे महत्त्व सांगणारा कार्यक्रम. (३) देशभक्ती— पेट्रिऑटिझम— देशभक्तीवर आधारित असा विषय घेऊन, देश स्वतंत्र करण्यासाठी देशभक्तांनी, क्रांतिकारकांनी केलेले कार्य, देशासाठी केलेले बलिदान, सामाजिक चळवळी, बंड इ. भाव केवळ नृत्यातून सादर केले गेले. या विषयाचे वर्णन 'मुक्तिनाद' हे शीर्षक देऊन करण्यात आले. शेवटी पारतंत्र्यातून मुक्त होऊन तिरंगा फडकला तेव्हा रोमांचित होऊन प्रेक्षकांनी उभे राहून टाळ्यांचा कडकडाट केला.

निर्मलची 'नुपूर फोकडान्स ॲकॅडमी' ही संस्था यंदा दहाव्या वर्षात पदार्पण करीत आहे. या दशक महोत्सवाची सुरुवात 'नृत्यसंगम' या कार्यक्रमाने १४ सप्टेंबरला होत आहे. एकाच रंगमंचावर शास्त्रीय व लोकनृत्याचा संमिश्र अविष्कार या कार्यक्रमात असेल. यातून मिळणारा निधी 'विद्यावृक्ष' या संस्थेला देण्यात येणार आहे. (ही संस्था अंधांसाठी कार्यरत आहे.) या दशकपूर्तीचा सांगता समारंभ ९ मे २००९ ला होईल. यात जवळ-जवळ २० ते २२ वेगवेगळ्या प्रांतातील लोकनृत्ये सादर होतील. त्यातून मिळणारा निधी 'साकय एशियन हार्ट सेंटर' या संस्थेला देणगी म्हणून देण्यात येईल असे निर्मल म्हणाली.

सुरुवातीला तिने हा कार्यक्रम, तीनचार वर्षे निःशुल्क केला. पण गेली ४—५ वर्षे मात्र नाममात्र शुल्क घेतले जाते. ५००—६०० प्रेक्षक हौसेने हा येतात व समाधानाने परततात. सप्टेंबर २००८ ते मे २००९ या मधल्या काळात लोकांना लोकनृत्याची विस्तृत कल्पना व जा यावी यासाठी तिने फ्री लेक्चर्स व डेमॉन्स्ट्रेशन्स, निशुल्क व्याख्याने व प्रात्यक्षिके करण्याचे ठरविले आहे.

याशिवाय, बा. सी. मर्ढेकरांची 'बदकांचे गुपित' ही संगीतिका व पुलंच्या 'वाऱ्यावरची वरात' या नृत्याविष्काराची जबाबदारी 'कला' या सॅन होजे येथील संस्थेसाठी तिने स्वीकारली. शिवाय बृहन्महाराष्ट्र मंडळाची अधिवेशने, गोवन असोसिएशन व कोकणी अधिवेशन यांच्यातल्या कार्यक्रमांचे नृत्यदिग्दर्शन तिनेच केले.

नृत्य अभिनय इ. कलांचा संसार सांभाळीत असतानाच २००२ पर्यंत 'पार्किन्सन डिसीज'वर सिरर्च करणाऱ्या संस्थेमध्ये रिसर्च असिस्टंट म्हणूनही काम केले. सध्या ती फूटहिल कॉलेजमध्ये मॉयक्रोबायॉलॉजी व बायोटेक्नॉलॉजी या विषयांची अधिव्याख्याता म्हणून अर्धवेळ कार्यरत आहे.

ती दरवर्षी जुलै—ऑगस्टमध्ये मुंबईला येते. येण्यापूर्वी पुढच्या वर्षीचा विषय/ थीम, त्याचे लिखाण, त्यासाठीच्या गाण्यांची निवड, त्याला अनुरूप वेशभूषा, केशभूषा, अलंकार/ आभूषणे इ. ची योजना मनात घोळतच असते. नृत्यात सहभागी होणाऱ्यांच्या मापाप्रमाणे कपडे ती शिवून घेते. गाण्यांचे रेकॉर्डिंगही करून घेते. एखाद्या प्रसंगासाठी आवश्यक असणारे गाणे एखाद्या कवीकडून लिहून सुद्धा घेते. निर्मलच्या अथक परिश्रमांना साथ मिळते ती तिच्या जोडीदाराची—शिरीषची. राधिका ही तिची कन्याही तिच्याकडे नृत्य शिकते. एखादा वर्गही सांभाळते आणि तिला मदतही करते.

भारतीय लोककलांची पताका अमेरिकेत अशी फडकते आहे!